

Teoria política de John Locke (1632-1704)

1. Context històric

- Guerra Civil (1642-1649) entre la classe burgesa partidària del Parlament i la noblesa partidària del rei.
- Execució pública, per primera vegada en Europa, del rei, acusat de traïció, i la proclamació de la república d'Oliver Cromwell.
- En 1660 es restaura la monarquia amb Carles II, amb prosperitat política i econòmica.
- Jacobo II en 1685 arriba al poder i tracta d'imposar de forma absolutista la restauració del catolicisme. Això va suposar l'oposició de la burgesia i noblesa. El resultat va ser l'exili del rei i la Revolució Gloriosa.
- Amb l'arribada al poder de Guillem d'Orange, com a successor de Jacobo II (1689), comença a Anglaterra una monarquia parlamentària moderna.
- Imposició per part del Parlament de la Carta de Drets o Declaració de Drets (Bill of Rights), que seran els primers drets civils redactats a Guillem d'Orange.

2. Pensament Polític

Exposada en els dos Tractats sobre el Govern Civil (1689)

2.1. Primer tractat

Crítica puntualment els arguments de l'exitosa obra de Sir Robert Filmer, "El Patriarca, o el poder natural dels reis". En aquesta crítica, Locke nega que l'autoritat real hagi estat atorgada per Déu a Adàn.

Filmer afirmava que Adàn, per l'autoritat que Déu li va conferir, era l'amo de tot el món i monarca de tots els seus descendents, sent el poder dels reis i pares idèntic i il·limitat: els monarques s'havien de veure com a substituïts d'Adàn i pares dels seus pobles. La submissió dels fills als pares era el model de tota organització social conforme a la llei divina i natural.

El Primer Tractat és llarg, però molt efectiu en els seus arguments, basats en la raó i el sentit comú més que en la teologia o la tradició. Després d'aquest tractat, Locke comença la seva pròpia doctrina política. La seva intenció originària era: a qui hem d'obeir? Però el Locke del Primer tractat encara no havia descobert el que avui es considera com els principis fonamentals del liberalisme. Aquesta primera part només vol refusar a Filmer.

2.2. Segon tractat

Versa sobre els fonaments del liberalisme polític i sobre l'origen, extensió i finalitat del govern civil.

Comença per la definició de poder polític, el qual s'entén com el dret de legislar e imposar penes als transgressors de les lleis amb l'objecte de preservar i regular la propietat, ampliar la força de la comunitat en l'execució de les lleis i en la defensa de l'Estat davant atacs estrangers, amb la finalitat de vetllar pel bé públic.

Locke enten per poder el dret a dictar les lleis orientades a regular i preservar la propietat, així com a fer servir la força de la comunitat en l'execució d'aquestes lleis i en la defensa de la República de qualsevol ofensa que pugui venir de l'exterior.

2.2.1. El contracte social

El requisit per al pas de l'estat de naturalesa a l'estat civil és el consentiment, que ha de ser: un acte voluntari dels essers humans en virtut del qual es comprometen a sortir-se lliurement al poder polític renunciant al poder executiu i legislatiu propi que tenia en estat de naturalesa. Aquesta decisió té la forma de contracte.

El contracte és necessari per assegurar millor la conservació dels drets naturals, especialment, la propietat privada. D'aquesta manera els homes s'agrupen en la societat política i estableixen un govern, una mena de república de propietaris lliures, que renunciïn als seus poders individuals en benefici d'un poder polític que assegura el respecte de les llibertat i la propietat.

Per garantir la imparcialitat i limitació del poder de l'Estat, el poder s'ha de dividir en:

- Poder legislatiu, que té per finalitat elaborar les lleis.
- Poder executiu, que s'encarrega d'executar les lleis i vetllar per la seguretat interna de la societat.
- Poder federatiu, que és el que s'ocupa de les relacions amb altres estats i que descansa en les mateixes persones que l'executiu. S'encarrega de la seguretat externa.

Quant al tercer poder, el judicial, Locke no el diferencia del legislatiu, amb el qual es confon, distinció que sí que farà Montesquieu mig segle més tard quan, inspirant-se en Locke, estableixi el cèlebre principi de la separació de poders, base fonamental del modern Estat de dret.

Locke es converteix així en el pare del liberalisme, posant els drets de la propietat al mateix nivell que la protecció de les llibertats civils. Inaugura així el liberalisme burguès.

2.2.2. L'estat civil. La monarquia parlamentària

Un cop establertes les condicions del contracte, Locke passa a exposar el procés constituent de l'Estat. En el seu sistema, el poble escull els seus representants per majoria i aquests tenen el poder legislatiu, que limita i controla el poder executiu del govern.

La majoria ha de decidir en cada cas si atorga el poder a un de sol, (monarquia), a una minoria triada (oligarquia), o si ho assumeix ella mateixa, en aquest cas es constitueix una democràcia perfecta. Si bé Locke no es decanta per cap forma de govern, sembla clar que l'Estat que tenia al pensament era una monarquia parlamentària amb divisió de poders.

Amb tot, el més important no és, segons el parer de Locke, qui té el poder, sinó el fet que el manté per un mandat exprés del poble, veritable dipositori de la sobirania, que sempre conserva la potestat de recuperar aquest poder i de revocar el govern quan aquest no compleix amb el pactat. Es justifica així el dret de rebel·lió que, acceptat ja per Tomàs d'Aquino i Ockham a l'edat mitjana, i per teòrics jesuïtes com Mariana i Suárez en el Renaixement, va ser no obstant això negat per Hobbes i pel mateix Spinoza. Aquest dret a resistir al poder injust i tirànic serà desenvolupat pels teòrics del segle XIX, amb especial menció d'HD Thoreau, i arribarà plena vigència en ple segle XX de la mà de líders polítics com Gandhi o Luther King.

a) La limitació del poder

Es tracta, doncs, d'una concepció liberal de l'Estat on el poder polític ja no és absolut ni indivís, com defensava Hobbes, sinó limitat i dividit en dos.

D'una banda, el poder legislatiu (poder suprem), que recau en els representants legítimament elegits pel poble (Parlament); de l'altra, el poder executiu, ostentat pel govern i sotmès permanentment al control del legislatiu. Tots dos poders es limiten mútuament, de manera que

s'eviten abusos de poder i es garanteixen millor els drets individuals.

b) Sobre la tolerància

Les idees del liberalisme econòmic i polític van tenir una gran repercussió en la manera de considerar la religió. Apareix així un nou valor: la tolerància. La lluita a favor de la tolerància i el creixent antidogmatisme camina de la mà del canvi social que s'opera al segle XVII, en què el creixement de la burgesia mercantil va a afavorir l'establiment d'una pax fidei (pau religiosa) que és necessària per als intercanvis comercials, ja que els continus conflictes religiosos de l'època creaven seriosos problemes en aquest terreny.

D'una banda, en una època de viatges i exploracions, el descobriment de pobles que, com el xinès, encara que amb una moral estricta no es recolzen en una religió revelada, qüestionen la validesa universal de la religió cristiana i de la seva moral. Fins aquí, la intransigència i l'apel·lació a les armes caracteritzaven la defensa de la religió. La nova mentalitat suposa que la llibertat d'honorar a Déu, cadascun segons la seva pròpia comprensió, pot admetre's sense perill per a la pau i la pietat de l'Estat. És més: s'entén, d'ara endavant, que sense aquesta llibertat no és possible ni la pau de l'Estat ni la pietat. Aquestes idees són les que defensa Locke, en la seva Carta sobre la tolerància (1689) i seran la base teòrica per a la defensa de la convivència pacífica entre totes les religions.

3. Thomas Hobbes (1588-1679)

Hobbes neix a Anglaterra en 1588 i des de que era jove estava en contra de les discussions polítiques i religioses sobre la interpretació de la Bíblia i els drets de la consciència individual. En la seva opinió aquestes discussions debilitaven Anglaterra, minaven l'autoritat i preparaven la guerra civil.

En 1621 publica El Leviatàn, on desenvolupa la seva concepció de l'estat de naturalesa. Hobbes separa clarament dues etapes: una situació de barbàrie i de guerra de tots contra tots i un estat creat i sostingut pel dret.

En 1651, Cromwell regna en Anglaterra, convertida en república i és en aquest moment quan apareix en Londres aquest llibre d'estrany títol: El Leviatàn.

3. 1. L'estat de naturalesa

Hobbes anomena "estat natural" a l'estat en què es trobava l'ésser humà abans de l'organització de la vida social. Segons ell, els éssers humans són iguals per naturalesa en facultats mentals i corporals, produint-se, també de forma natural, la compensació entre les deficiències i les qualitats amb les que la naturalesa ha dotat a cadascú.

Cada ésser humà busca la seva pròpia conservació, fet que dóna lloc a la competició i a la desconfiança entre els éssers humans. En aquest estat natural no hi ha distincions morals objectives, de manera que aquesta competició produeix un estat permanent de guerra de tots contra tots, en el qual cadascú busca exclusivament la satisfacció dels propis desitjos, sense més límit que l'oposició que puguem trobar en els altres.

Hobbes considera, doncs, que les accions humanes es desenvolupen com a resultat de la força de les passions i al marge de tota consideració moral. Atès que no hi ha lloc per a les distincions morals no es pot jutjar aquestes passions com bones o dolentes. Podria semblar que Hobbes, en fer dependre de les passions l'acció dels éssers humans en l'estat de naturalesa, i en aparèixer caracteritzat aquest estat com una "guerra permanent de tots contra tots", un estat en el qual "l'home és un llop per l'home", està suggerint que les passions són un element negatiu de la conducta humana, que l'ésser humà és dolent per naturalesa, però ell mateix s'encarrega de rebutjar aquesta interpretació: "Però cap de nosaltres acusa per això a la naturalesa de l'home. Els desitjos, i altres passions de l'home, no són en si mateixos pecat. No ho són tampoc les accions que procedeixen d'aquestes passions, fins que coneixen una llei que les prohibeix. El que no poden saber fins que hi hagi lleis. Ni pot fer-se cap llei fins que hagin acordat la persona que ho farà". (Leviatàn, XIII)

L'estat natural, doncs, és un estat de guerra permanent, en el qual l'individu depèn per a la seva seguretat de la seva pròpia força i enginy, sense més límit per a l'acció que el que aquestes li imposin, i on no es pot esperar la col·laboració dels altres per aconseguir els propis objectius. El punt de partida de Hobbes no tracta d'explicar un fet històric. Més aviat es tracta d'una hipòtesi que li permet justificar i fonamentar teòricament l'existència d'un poder absolut, d'un Estat absolutista, sense necessitat de recórrer a l'origen diví del poder (divinitat en què, d'altra banda, no creia).

3. 2. La llei natural

Ens podem preguntar ara... Té algun interès l'ésser humà en sortir d'aquest estat de naturalesa? I, el que és més important encara... Pot sortir-ne? O és la seva naturalesa tal que això no és possible? Cal, doncs, investigar quina sigui la naturalesa de l'ésser humà per tal de poder determinar si l'estat de naturalesa és susceptible de ser abandonat o no. Hobbes distingeix dos aspectes de la naturalesa humana: les passions, que li inclinen cap a la guerra i la pau, i la raó. "Les passions que inclinen els homes cap a la pau són la por a la mort, el desig d'aquelles coses que són necessàries per a una vida confortable, i l'esperança d'obtenir-les per la seva indústria". (Leviatan, XIII)

El fet que hagi passions que inclinen, de forma natural, l'ésser humà cap a la pau permet pensar que hi ha alguns aspectes en la naturalesa humana que possibiliten l'acord entre els homes per a la consecució d'aquesta pau; Hobbes creu que aquestes passions estan regulades per lleis de la natura que poden ser descobertes per la raó, i proveeixen l'ésser humà d'un conjunt de normes d'egoista prudència (no morals, ni metafísiques), que fan possible la pròpia conservació i seguretat.

"Una llei de naturalesa (lex naturalis) és un precepte o regla general trobada per la raó, per la qual se li prohibeix l'home fer allò que sigui destructiu per a la seva vida, o que li arrabassi els mitjans de preservar la mateixa, i ometre allò amb el que creu pot millor preservar-la, perquè encara que els que parlen d'aquest tema confonen sovint ius i lex, dret i llei, aquests haurien, però, distingir, perquè el dret consisteix en la llibertat de fer o no fer, mentre que la llei determina i lliga a un dels dos, de manera que la llei i el dret difereixen tant com l'obligació i la llibertat, que en una i la mateixa matèria són incompatibles". (Leviatan, XIV)

Aquestes lleis, d'altra banda, són eternes:

"Les lleis de naturalesa són immutables i eternes, ja que la injustícia, la ingritud, l'arrogància, l'orgull, la iniquitat, el favoritisme de persones i altres no poden mai fer-se legítims, perquè no pot ser que la guerra preservi la vida i la pau la destrueixi." (Leviatan, XV).

Aquestes lleis de naturalesa a què es refereix Hobbes són similars a les de la física, i estableixen les formes en què, de fet, actuen els egoistes, la forma en què la seva psicologia els fa actuar. La llista de lleis naturals varia en l'obra de Hobbes, arribant a enumerar fins a dinou d'aquestes lleis en el Leviatan, no obstant això, considera que les fonamentals són les següents:

a) Primera llei de natura. La recerca i el seguiment de la pau mentre pugui obtenir-se.

"I és per tant un precepte, per regla general de la raó, que tot home hauria esforçar-se per la pau, en la mesura que esperi obtenir-la, i que quan no pugui obtenir-la, pugui llavors buscar i fer servir tota l'ajuda i els avantatges de la guerra, de la regla la primera branca conté la primera i fonamental llei de naturalesa, que és buscar la pau i seguir-la, la segona, la suma del dret natural, que és defensar-nos per tots els mitjans que puguem." (Leviatan, XIV)

b) Segona llei de natura. La capacitat de renunciar als seus propis drets (el que obre la possibilitat d'establir un contracte amb altres éssers humans).

"D'aquesta llei fonamental de naturalesa, per la qual s'ordena als homes que s'esforcin per la pau, es deriva aquesta segona llei: que un home estigui disposat, quan els altres també ho estiguin tant com ell, a renunciar al seu dret a tota cosa en pro de la pau i defensa pròpia que consideri necessària, i s'acontenti amb tanta llibertat contra altres homes com consentiria a altres homes contra el mateix." (Leviatan, XV)

c) Tercera llei de natura. Compliment dels pactes i acceptació de les conseqüències que se'n segueixen (el que es fa efectiu només un cop constituïda la societat civil).

“D'aquella llei de naturalesa per la qual estem obligats a transferir a un altre aquells drets que si són retinguts obstaculitzen la pau de la humanitat, se segueix una tercera, que és aquesta: que els homes compleixin els pactes que han celebrat, sense la qual cosa, els pactes són en va, i res sinó paraules buides. I subsistint llavors el dret de tot home a tota cosa, estem encara en la condició de guerra.” (Leviatan, XV)

La raó mostra que és favorable per a la conservació dels éssers humans que aquestes lleis es compleixin: és racional que l'ésser humà les observi. Aquest és el sentit de la seva obligació (en el fur intern). Però de fet, aquestes lleis en estat natural no es compleixen, de manera que es necessita un poder coercitiu per obligar el seu compliment.

3.3. La formació del cos social i la teoria del contracte

Les causes que mouen els éssers humans a unir-se constituint així un cos social són de dos tipus, segons Hobbes: causes remotes i causes pròximes (el contracte). Entre les causes remotes assenyala la inseguretat a la qual es veuen sotmesos els éssers humans en estat de naturalesa, i la raó, que comprèn l'existència de lleis però, al mateix temps, s'observa que aquestes lleis no es compliran sense un poder coercitiu, públic, recolzat per la força i capaç de castigar els infractors. “Per tant, abans que els noms del just o injust puguin acceptar-se, haurà d'haver algun poder coercitiu que obligui igualitàriament als homes al compliment dels seus pactes, pel terror a algun càstig més gran que el benefici que esperen de la ruptura de seu pacte i que faci bona aquella propietat que els homes adquireixen per contracte mutu, en compensació del dret universal que abandonen, i no existeix tal poder abans que s'erigeixi una República.” (Leviatan, XV)

Les lleis de la naturalesa són, per si mateixes, contràries als nostres desitjos i passions naturals, que condueixen a la parcialitat i l'orgull. Podem, però complir-les en estat natural quan volem i quan això no suposi un risc per a nosaltres. En el cas que aquestes lleis es complissin per part de la gran majoria d'éssers humans, no seria necessària cap forma de govern civil ni cap necessitat d'ell. Però, de fet, les lleis de la naturalesa no es compleixen, donada la seva oposició a les nostres passions, llevat que hi hagi un poder coercitiu amb capacitat suficient per imposar el seu compliment.

“Doncs si poguéssim suposar que una gran multitud d'homes es plegaria a l'observança de la justícia i altres lleis de la natura sense un poder comú capaç de mantenir a tots els seus membres en la pau, podríem de la mateixa manera suposar que tota la humanitat fes el mateix, i llavors ni hauria govern civil ni necessitat d'ell, ni de República en absolut, perquè hauria pau sense submissió”. (Leviatan, XVII)

El motiu final d'organitzar-se en societat és la preservació de la pròpia vida i la garantia d'una existència més feliç. A diferència d'alguns animals, com les abelles i les formigues, que viuen de forma natural sociablement, els éssers humans només poden assolir aquesta convivència social per mitjà d'un pacte a través del qual es genera, simultàniament, la societat civil i un poder comú capaç d'obligar a tots al compliment del pacte subscrit. El pacte té lloc, doncs, de cada home amb cada home, “com si tot home hagués de dir a tot home: autoritzo i abandono el dret a governar-me a mi mateix, a aquest home, o a aquesta assemblea d'homes, amb la condició que tu abandonis el teu dret a això i autoritzis totes les seves accions de manera semblant.” Aquest poder comú no es pot trobar dividit (Hobbes és contrari a la divisió de poders) sinó que ha de ser exercit per “un home o una assemblea d'homes, que pugui reduir totes les seves voluntats, per pluralitat de veus, a una sola voluntat.” El resultat del pacte és la creació de la societat civil, de la República: “la multitud així unida en una persona es diu República, en llatí, civitas.” República que quedarà definida com: “... Una persona els actes de la qual ha assumit com autora una gran multitud, per pactes mutus d'uns amb altres, a la fi que pugui utilitzar la força i els mitjans de tots ells, i segons consideri oportú, per a la seva pau i defensa comú. I qui carrega amb aquesta persona es denomina sobirà i es diu que posseeix poder sobirà; qualsevol altre és el seu súbdit.” (Leviatan,

XVII)

Però perquè existeixi tal poder els éssers humans han d'acceptar, com hem vist, una transformació dels seus drets, que consisteix en la renúncia als mateixos, per tal d'unir totes les voluntats en una sola, és a dir, triar un representant que serà qui detenti tots els drets als quals ells han renunciat, i això suposa la creació d'una persona artificial o fictícia, que, en posseir tots els drets, no pot estar sotmesa a cap restricció.

Aquesta transformació de drets es realitza mitjançant un acord de cada home amb cada home (pacte, contracte) pel qual cadascú renuncia als seus drets en favor d'un tercer (individu particular o assemblea). Aquest tercer rebrà el nom de sobirà i els altres només els súbdits.

La causa immediata de la formació de la societat civil és, per tant, el contracte que estableixen entre si les persones individuals. Però cal fer notar que el sobirà no és part del contracte, és a dir, el contracte no s'estableix entre els súbdits i el sobirà, sinó exclusivament entre els súbdits. Hobbes entén que no hi ha cap obligació que limiti l'acció del sobirà respecte als súbdits, ja que aquest no ha pactat res amb els súbdits.

Fora d'això, el contracte, la creació de la societat civil i del sobirà són simultanis, perquè no podria sorgir el contracte sense que sorgeixi simultàniament un poder capaç de posar-lo en vigor. Aquesta explicació de Hobbes està clarament dirigida contra la teoria del dret diví dels reis. És una teoria "realista", quan defensa la monarquia, entre altres raons perquè aquest règim conduiria a una major unitat, però podria establir la democràcia o l'aristocràcia, (ja que aquest poder absolut pot ser exercit per "un home o una assemblea d'homes, que pugui reduir totes les seves voluntats, per pluralitat de veus, a una sola voluntat."), sempre que es garanteixi que es pugui mantenir la unitat i indivisibilitat del poder, d'un poder en què Hobbes insisteix que ha de ser absolut.

La teoria política de Hobbes pretén fonamentar filosòficament, no històricament, l'origen de la societat civil i la legitimació del poder, la seva racionalitat (com a forma de control de l'individualisme, al qual considera inútil i nociu).

La societat, en definitiva, per Hobbes, està fundada sobre la por, tant si es tracta d'una societat per institució (mitjançant un pacte) o d'una societat per adquisició (violència del poder).

3.4. El poder: drets del sobirà i llibertat dels súbdits

a) Drets del Sobirà

1. La sobirania emanada del contracte és inalienable per la qual cosa, una vegada concedida, no es pot canviar la forma de govern ni repudiar l'autoritat.
2. El sobirà, d'altra banda, no pot ser castigat pels seus súbdits, ja que no hi ha cap relació contractual entre els súbdits i el sobirà. El sobirà queda "fora" del contracte.
3. El poder absolut així establert determina què s'ha d'ensenyar i totes les facetes de la vida pública.
4. L'església queda totalment subordinada a l'estat. No hi ha cap possibilitat d'establir un poder diferent al del sobirà i el sobirà assumeix tots els poders en general.

b) Llibertat dels súbdits

1. Respecte a la llibertat dels súbdits. Es tracta de compaginar la llibertat natural i el determinisme. Els éssers humans són lliures en estat natural i, pel contracte, renuncien als seus drets, però amb certes limitacions, que fixen els límits de la seva llibertat en la societat civil.
2. La llibertat és segons Hobbes l'absència de molèsties: "Per llibertat s'entén, d'acord amb la significació apropiada de la paraula, l'absència d'impediments externs, impediments que sovint poden arrabassar a un home part del seu poder per fer el que li plagui, però no poden impedir-li fer ús del poder que li queda, d'acord amb el que li dicti el seu judici i raó." (Leviatan, XIV).

3. Però un cop abandonat l'estat de naturalesa la primacia de la llei representa la llibertat de la comunitat, de manera que la "llibertat" individual es limitaria a allò no regulat (l'elecció del domicili, del mitjà de vida, la compra-venda de béns, etc.), i també el dret a resistir-se al sobirà: en cas de mort o presó i quan el sobirà renuncia a la seva sobirania.

Comparació de Locke amb Hobbes

Des d'un punt de vista socio-polític la realitat anglesa és molt diferent de la continental. El continent europeu es troba dominat per monarquies absolutes i tota reforma de tipus social, civil i econòmic s'emmarca en el que es coneix com a despotisme il·lustrat; en canvi, la situació a Anglaterra propicia reflexions sobre l'origen de la vida en societat i sobre quin és el millor model d'Estat. En aquest context destaquen els filòsofs empiristes Hobbes i Locke, que es plantegen els fonaments de la sociabilitat humana i intenten descriure quina ha de ser l'estructura de l'estat, cadascú des de les seves conviccions polítiques.

És una idea comú a l'època pensar que la societat és el resultat d'un pacte entre homes lliures. I es considera que aquest pacte respon a la necessitat de superar un suposat "estat de naturalesa", que seria la situació en què es trobaria l'ésser humà si no existís la societat. Ambdós autors consideren que tots els éssers humans en estat de naturalesa són iguals i lliures. Hobbes s'imagina aquest estat natural com un estat de violència i anarquia, en el qual l'individu té por a perdre la vida i un afany egoista per gaudir dels desitjos, ja que no existeix la propietat privada. Per això, fa seva una locució llatina del comediògraf Plaute i afirma que "l'home és un llop per a l'home" (homo homini lupus) perquè l'única llei que existeix és la llei natural, que identifica amb la llei de la supervivència, i això fa que es generalitzi la competència i que aquesta provoqui un estat de "guerra de tots contra tots".

Locke, en canvi, s'imagina aquest estat de naturalesa com un estat relativament pacífic on predomina el respecte mutu i en el qual regeix una llei natural que, a diferència de Hobbes, obliga a no treure la vida a ningú ni els béns derivats del seu treball. Així, doncs, contràriament a Hobbes, Locke creu que la propietat privada existeix en l'estat de naturalesa.

En qualsevol cas, l'ésser humà necessita de la societat per superar les mancances de la vida en estat de naturalesa: en el cas de Hobbes per garantir la pròpia vida i aconseguir la pau; en el cas de Locke per viure en seguretat i pau, protegir el dret a la propietat privada i regular les relacions humanes en base a uns principis imparcials i justos. Per això, la societat és fruit d'un pacte (contracte social) en el que l'ésser humà cedeix alguna cosa a l'Estat: segons Hobbes, que defensa l'absolutisme monàrquic, l'ésser humà lliura al sobirà tot el poder perquè pensa que la pau només és possible amb el sotmetiment a un poder suprem; en canvi, per a Locke, que és el pare del liberalisme, el que es cedeix a l'Estat és la possibilitat de crear lleis i garantir que es compleixin per tal de millorar les relacions de cooperació, la llibertat i la igualtat dels humans; però l'ésser humà es manté lliure perquè l'Estat no pot obligar ningú a fer coses que vagin en contra de la llei natural.

La diferència fonamental entre els dos autors es basa en el seu punt de partida: Hobbes parteix de l'experiència històrica de l'Anglaterra del seu temps, que li mostra que quan no hi ha un poder fort, absolut, apareix el caos i l'anarquia; Locke, en canvi, s'oposa a l'absolutisme perquè el considera arbitrari i contrari als fins naturals de la societat i del govern. Per això defensa la divisió dels poders legislatiu i executiu. El poder legislatiu ha de fer lleis i l'executiu assegurar el benestar i la prosperitat. Amb tot, el poder legislador no és il·limitat, ja que si perjudica els drets naturals Locke reconeix als governats el dret a la sublevació.

Crítics del contractualisme

Tant la idea d'un contracte originari com la de drets naturals van ser criticades per Hume (1711-1776) i, més tard, per Bentham (1748-1832), el creador de l'utilitarisme.

Els dos autors creuen que la teoria de l'estat de natura no és més que una «faula» o una «ficció» i que parlar de drets naturals és «un sentent retòric». I, per tant, aquests autors neguen l'existència d'un contracte social. Per a ells, l'origen dels governs no és el pacte, sinó la conquesta o la llei del més fort. L'obediència a la llei es produeix per dos motius: perquè no hi ha més remei i pel costum que crea la permanència del poder.

La bondat d'un govern, segons Bentham, no rau en com ha estat constituït, sinó en la seva utilitat, és a dir, en la seva capacitat de promoure el màxim benestar per al nombre de persones més gran possible. Bentham també critica la noció de drets naturals, assenyalant que els éssers humans no neixen lliures ni iguals, sinó, com l'experiència mostra, sotmesos i desiguals. Hi ha també una contradicció en afirmar uns drets individuals absoluts (com ara la llibertat i la propietat) i, alhora, la necessitat d'una ordenació legal que en comporta la limitació: un dret de propietat o una llibertat il·limitada portarien a l'anarquia, és a dir, a la destrucció de l'Estat.

